

Vefeyat

Malik Bedri'nin Katkıları ve Etkisi: Modern İslami Psikolojinin Babası^[1]

Abdallah Rothman, Alisha Ahmed ve Rania Awaad ^[2]

Giriş

Fikirlerin ve ilkelerin baş döndürücü bir hızda sorgulandığı, incelendiği ve tartışıldığı bir çağda yaşıyoruz. Makul ve ispat edilmiş olanı varsayımlardan ve beyanlardan ayırmak oldukça zor olabiliyor. Birbirinden kopuk fikirler ve bilgiler, bir aktarım zinciri gerekliliği veya bilgi kaynaklarına güvenilir bir bağlantı olmaksızın yaygın bir şekilde erişilebilir durumdadır. Bu karmaşık çağdaş bağlamda hemen hemen herkes bir düşünce lideri hâline gelerek saf takipçilerini sonu belirsiz yollara sürükleyebilir. Ancak gerçek bir düşünce liderliği geçmişle bağlantılıdır ve aydınlık bir geleceğe doğru belirgin, iyi aydınlatılmış bir yol çizer. Tarih boyunca, zamansız bilgelikle iletişime geçerken zamanlarının genel görüşüne hitap edecek güçlü bir yaklaşım tutturabilen zekalara sahip gerçekten parlak düşünürlerin bir mirası oluşmuştur. Bu yetenek sayesinde insanların kalpleri ve zihinleri üzerinde önemli bir etki yaratırlar. Dünya geçtiğimiz yıl düşünce liderliği alanındaki bu devlerden birini kaybetmiştir.

1 Rothman, A., Ahmed, A., & Awaad, R. (2022). "Malik Bedri'nin Katkıları ve Etkisi: Modern İslami Psikolojinin Babası". (Çev. Ebrar Akdeniz). *İslam ve Toplum Araştırmaları Dergisi, Amerika*, Sayı 1, 89-109. <https://doi.org/10.35632/ajis.v39i1.3935>.

2 Dr. Abdallah Rothman, Shifaa Integrative Counseling'in kurucusu, Uluslararası İslami Psikoloji Derneği'nin kurucu ortağı ve idari yöneticisi ve Birleşik Krallık'taki Cambridge Müslüman Koleji'nin müdürüdür. Kendisi lisanslı profesyonel danışman (LPC), kurul sertifikalı kayıtlı sanat terapistidir (ATR-BC) ve Psikoloji alanında yüksek lisans ve doktora derecelerine sahiptir. Alisha Ahmed, Berkeley, Kaliforniya'daki Zaytuna College'dan Temel Bilimler ve İslami İlimler alanında lisans derecesine sahiptir. Stanford Üniversitesi Müslüman Ruh Sağlığı ve İslami Psikoloji Bölümü'nde stajyer ve İngiltere'deki Cambridge Müslüman Koleji'nde İslami Psikoloji öğrencisidir. Dr. Rania Awaad, Stanford Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde çalışan bir psikiyatristtir. Stanford Psikiyatri ve Davranış Bilimleri Bölümü'nde Klinik Doçenttir. Ayrıca Stanford Müslüman Ruh Sağlığı ve İslami Psikoloji Laboratuvarı'nın, Rahmah Vakfı'nın ve Maristan'ın yöneticiliğini yapmaktadır.

Profesör Malik Babiker Bedri kendi uzmanlık alanı içerisinde yenilikler getirip orijinal fikirler geliştirmekle kalmayan, aynı zamanda fikirlerinin etkisi kendi bilgi alanının sınırlarının çok ötesine ulaşan bir adamdı. Akademik ve profesyonel dünyada “İslami psikolojinin babası” olarak bilinen Bedri, dünyayı değiştiren devasa kültürel dönüşümlerin şekillendirilmesinde de rol almıştır. Bunların arasında Siyahi Amerikan Deneyimi, alkoliklik salgını ve küresel AIDS krizi yer almaktadır. Profesör Bedri pek çok kişinin kendileriyle, toplumlarıyla ve maneviyatlarıyla olan ilişkilerine bakma biçimlerini değiştirecek kültürel ve manevi bir devrim gerçekleştirmiştir. Eserlerinin bir kısmı İslami psikoloji ve daha genel olarak İslam düşüncesinde ufuk açıcı okumalar olmalarına rağmen önemli eserlerinin birçoğu hâlâ bilinmemektedir. Bunun sebebi belki de Bedri’nin alçakgönüllü oluşu ve kendi reklamını yapmaktan çekinmesidir. Bu şahsiyetin, kendisini insanlık tarihinin en büyük düşünürleri arasında konumlandıran katkılarının önemi kabul edilmelidir. Bu makale Bedri’nin hayatı boyunca yaptığı katkılarının kronolojik ve tematik gelişiminin bir tablosunu çıkarmakta ve çalışmalarının önemini ve dünyadaki etkisini ortaya koymaktadır.

Profesör Bedri’nin yazıları ve düşüncesi birden fazla alanı kapsamakla birlikte çalışmalarının çoğu iki ana sınıfa ayrılmıştır: 1) Psikolojinin yerleştirilmesi (psikolojinin Araplar ve diğerleri için kültürel açıdan anlamlı hâle getirilmesi) ve 2) Psikolojinin İslamleştirilmesi. Bu sınıflandırmalar içerisinde Bedri’nin yaşamı boyunca yaptığı akademik ve profesyonel katkılar için başka ayrımlar da yapılabilir. Bunlar 1a) Yerli psikolojinin küreselleşmesi ve 2a) Yerli İslami psikoloji.

Arka plan

Malik Bedri 1932’de, Sudan’ın kuzeyinde, Hartum’un 90 mil güneyinde, Nil kıyısında yer alan Rufaa isimli küçük bir köyde doğmuştur. Saygın bir kişilik olan Babiker Bedri’nin oğludur. Babiker Bedri Sudan’da kız çocuklarının okumasını savunmuş ve Hartum’daki ilk kadın üniversitesi olan Ahfad Üniversitesi’ni kurmuştur. Malik Bedri tam da böyle bir eğitim ve akademi ortamında, Sudan’ın kültürel ve entelektüel gelişiminin zirvesinde olduğu bir dönemde genç ve hevesli bir akademisyen olarak yetişmiştir. Babasının ona aşıladığı eğitime yönelik bu özen onu üniversite diploması almaya yöneltmiştir. Bu arayış, onun bilgi peşinde Sudan dışına yaptığı seyahatlerin başlangıcı olmuştur. Bedri 1956 yılında Beyrut Amerikan Üniversitesi Genel Bilimler Bölümü’nden mezun olmuş ve 1958 yılında da aynı yerde Psikoloji ve Eğitim alanında yüksek lisansını tamamlamıştır.

Bedri, devrimci düşünceye eğilimi olan genç bir akademisyen olarak Sudan'a döndükten sonra, Malcolm X ile tanıştı. O sırada Amerika'daki tartışmalı şöhretinin zirvesinde olan Malcolm X Afrika kıtasına ilk seyahatini yapmaktaydı. Malik ve Malcolm, Bedri'nin Malcolm X'i kültürleri, tarihleri ve özsayıları bozulmamış, tamamı siyahlardan oluşan bir toplumla ilk kez tanıştırmasıyla anında yol arkadaşı oldular. Bu hayırlı karşılaşma, Malcolm X'in geleneksel İslam'ı benimsemesi, Hacı Malik Shabazz'a dönüşmesi ve nihayetinde siyah Amerikalılardan oluşan bir ulusu ve tüm dünyayı dönüştürmesi için itici güç olacak sürekli bir dostluğa dönüştü.

Bedri hem yüksek öğrenimine hem de dünya seyahatlerine devam etti ve 1961 yılında Leicester Üniversitesi'nde doktorasını tamamladı. Batı psikolojisinin yerleştirilmesi üzerine akademik çalışmalarını bu dönemde geliştirmeye başladı. 1963 yılında, Batılı olmayan toplumlarda IQ testi sonuçlarında kültürel yoksunluğun etkisi üzerine ilk makalesini yazdı.^[3] Sudan'a gidip gelirken, İngiltere'deki çalışmalarına devam etti ve 1966 yılında University College London'daki Middlesex Hastanesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Bölümü'nde doktora sonrası çalışmalarını tamamladı. Bu onun yaratıcılığının ve yenilikçiliğinin başlangıcı oldu ve psikolojik anlayışın gelişmesine aktif olarak katkıda bulunan bir isme dönüştü. 1966 yılında "hastanın terapötik süreçte daha aktif bir rol aldığı, hayali düzeyde sistematik duyarsızlaştırma için yeni ve daha esnek bir teknik" sunan bir makale yayınladı.^[4]

Bedri sadece kültürel olarak bilinçli, alternatif yaklaşımlar geliştirmekle kalmamış, aynı zamanda ana akım alandaki gelişimleri artırmaya çalışan aktif bir sosyal bilimciydi. Kariyeri boyunca, psikolojiyi din ve maneviyatla bütünleştirdiğinde bile çalışmalarının bilimsel bilgiye dayandığından emin oldu. Psikoloji alanındaki tüm hakemli, bilimsel dergilere aboneydi ve evi her zaman dünyanın dört bir yanından gelen, bazıları Arapça ama çoğunlukla İngilizce dergi ve makalelerle dolup taşardı. Hayatının her bir dakikasını değerlendiren, asla zaman kaybetmeyen bir adamdı. Psikoloji alanının küresel gelişimine katılarak edindiği bilgileri aktarmaya ve Arap dünyasına faydalı hâle getirmeye kendini adanmıştı. 1960'ların sonlarından itibaren Bedri'nin çalışmaları şekillenmeye başladı ve bu dönem psikoloji alanına yaptığı büyük katkıların başlangıcını oluşturdu.

3 Malik Bedri, "The Influence of Cultural Deprivation on the Goodenough Quotients of Sudanese Children", *Journal of Psychology* (1963).

4 Malik Bedri, "A New Technique in Systematic Desensitization of Pervasive Anxiety and Phobic Reactions", *Journal of Psychology* (1966): 201.

Tablo 1 – Bedri’nin Yayınlarının Kronolojik Listesi

Yayının Başlığı	Türü	Yılı	Yayıncı
“Drawing a man in the Sudan” [“Sudan’da bir Adam Çizmek”]	Makale	1964	Middle East Forum, Cilt XI, Sayı 5.
“Influence of modernization on the Goodenough Quotients of Sudanese children” [Sudanlı Çocuklara Uygulanan Goodenough Test Sonuçlarında Modernleşmenin Etkisi]	Makale	1965	-
Yayının Başlığı	Türü	Yılı	Yayıncı
“The use of finger drawing in measuring the Goodenough Quotients of culturally derived Sudanese children” [“Kültürlerinin etkisindeki Sudanlı çocukların Goodenough Test sonuçlarının hesaplanmasında parmak çiziminin kullanılması”]	Makale	1965	Journal of Psychology, ABD
“A new technique in systematic desensitization of pervasive anxiety and phobic reactions” [“Yaygın anksiyete ve fobik tepkilerin sistematik duyarsızlaştırılmasında yeni bir teknik”]	Makale	1966	Journal of Psychology, ABD
<i>The Psychology of Arab Children’s Drawings</i> [Arap Çocukların Çizimlerinin Psikolojisi]	Kitap	1966	Al-Fath Publishers, Beyrut. (Arapça yayınlanmıştır. 1998’de Ürdün’deki Zerka Üniversitesi’nin desteğiyle yeniden basılmıştır.)
<i>The Development of Girls Education in Sudan</i> [Sudan’da Kız Çocuklarının Eğitiminin Gelişimi]	Kitap	1968	El-Fetih Yayıncılık, Beyrut. (Arapça yayınlanmıştır.)
Yayının Başlığı	Türü	Yılı	Yayıncı
“Vivid imagination and its relation to the speed and outcome of systematic desensitization therapy” [“Canlı hayal gücü ve sistematik duyarsızlaştırma terapisinin hızı ve sonuçlarıyla ilişkisi”]	Makale	1971	Sudan Medical Journal

“Customs, traditions and Psychopathology” [“Âdetler, gelenekler ve psikopatoloji”]	Makale	1972	Sudan Medical Journal, Cilt 10, Sayı 3.
<i>Educational Psychology</i> [Eğitim Psikolojisi]	Kitap	1974	University of Riyadh Press (Arapça Yayınlanmıştır.)
<i>General Psychology</i> [Genel Psikoloji]	Kitap	1975	University of Riyadh Press (Arapça Yayınlanmıştır.)
<i>Islam and Alcoholism</i> [İslam ve Alkoliklik]	Kitap	1976	American Trust Publications, Washington
“Muslim psychologists in the lizard’s hole” [“Kertenkele Deligindeki Müslüman psikologlar”]	Makale	1978	Journal of Muslim Social Scientists, ABD
<i>The Dilemma of Muslim Psychologists</i> [Müslüman Psikologların Çıkmazı]	Kitap	1979	MWH, Londra
“The essentials of mental health for the Muslim child” [“Müslüman çocuklar için ruh sağlığının temelleri”]	Makale	1982	Birleşik Arap Emirlikleri’nde, University of Emirates tarafından <i>Ri’ayat attufoolah fil Islam</i> ’da (İslam’da Çocuk Yetiştirme Dergisi) yayınlanmıştır.
Yayının Başlığı	Türü	Yılı	Yayıncı
“Islamic social psychology in the aid of AIDS prevention” [“AIDS’in önlenmesinde İslami sosyal psikoloji”]	Makale	1987	Kuveyt’teki ikinci AIDS konferansında sunulmuştur, Ahfad University Journal
<i>Modern Psychology from an Islamic Perspective</i> [İslami bir Perspektiften Modern Psikoloji]	Kitap	1987	International Institute of Islamic Thought, Washington
<i>Et-Tefekkür: Mine’l-muşâhede ile’ş-şuhûd: Dirâsetü nefsiyyeti’l-islâmiyye (Düşünme: Gözlemden Tanıklığa)</i>	Kitap	1991	Khartoum University Press ve International Institute of Islamic Thought, Hartum ve Amman
“Use and abuse of social sciences and the humanities in Muslim countries” [“Müslüman ülkelerde sosyal ve beşerî bilimlerin kullanımı ve istismarı”]	Makale	1992	Intellectual Discourse, 1, Kuala Lumpur.
“Counseling and psychotherapy from an Islamic perspective” [“İslami bir bakış açısıyla danışmanlık ve psikoterapi”]	Makale	1996	Al-Shajarah: Journal of ISTAC, Cilt 1, Sayı 1&2

<i>Hikmetü'l-İslâm fî tahrîmî'l-hamr: dirâsetü nefsiyye ictimâ'îyye</i> [Al-kolün Yasaklanması'daki İslami Hikmet]	Kitap	1996	Hirindun, Firjîniyâ, el-Vilâyetü'l-Muttahide el-Amrîkiyye: el-Ma'had el-'Âlemi lil-Fikri'l-İslâmî
Yayının Başlığı	Türü	Yılı	Yayıncı
"A scientific justification for an Islamically oriented AIDS prevention campaign: Is HIV a wild tiger, a pussycat, or a pussycat transformed into a tiger?" ["İslami odaklı bir AIDS önleme kampanyasının bilimsel olarak gerekçelendirilmesi: HIV vahşi bir kaplan mı, bir kedi yavrusu mu, yoksa kaplana dönüşmüş bir kedi yavrusu mu?"]	Makale	1996	Journal of FIMA, the Federation of Islamic Medical Associations
<i>The Aids Crisis: An Islamic Socio-cultural Perspective</i> [AIDS Krizi: İslami Sosyokültürel Bir Perspektif]	Kitap	1997	ISTAC, Kuala Lumpur
<i>The AIDS Dilemma: A Progeny of Modernity</i> [AIDS Çıkmazı: Bir Modernite Ürünü]	Kitap	1998	The Islamic Medical Association of South Africa
"Training of psychosocial and medical practitioners in fighting substance addiction in Muslim and Arab cultures" ["İslam ve Arap kültürlerinde madde bağımlılığı ile mücadele konusunda psikososyal ve tıbbi uzmanların eğitimi"]	Makale	1998	The American Journal of Islamic Social Sciences, Cilt 15, Sayı 4
<i>Contemplation: An Islamic Psychospiritual Study</i> [Tefekkür: İslami Psikospiritüel Bir Çalışma]	Kitap	2000	Publications of the International Institute of Islamic Thought, Washington
Yayının Başlığı	Türü	Yılı	Yayıncı
<i>The AIDS crisis: A natural product of modernity's sexual revolution</i> [AIDS krizi: Modernitenin cinsiyet devriminin doğal bir sonucu]	Kitap	2000	ISTAC, Kuala Lumpur
<i>The Human Rights of the Elderly</i> [Yaşlıların İnsan Hakları]	Kitap	2001	Islamic Organization of Medical Sciences (IOMS), Kuveyt

“Islamic versus Western medical ethics: a moral conflict or a clash of religiously oriented worldviews?” [“İslam’ın ve Batı’nın tıp etiği: ahlaki bir çatışma mı yoksa dinî yönelimli dünya örüşlerinin çatışması mı?”]	Makale	2002	Federation of Islamic Medical Associations
“A tribute to Mawlana Mawdudi from an autobiographical point of view” [“Otobiyografik bir bakış açısıyla Mevlânâ Mevdûdî’ye saygı duruşu”]	Makale	2003	The Muslim world. Cilt 93, Sayı 3&4. Blackwell Publishing Ltd. Turjuman Al-Qur’an Journal (Urduca)
“The psycho-social problems caused by the increasing population of the elderly in modern societies: an Islamically oriented study” [“Modern toplumlarda artan yaşlı nüfusun neden olduğu psiko-sosyal sorunlar: İslami yönelimli bir çalışma”]	Makale	2005	Al-Shajarah, Cilt 10, Sayı 1.
Yayının Başlığı	Türü	Yılı	Yayıncı
“The harmful aspects caused by the submissive approach of Muslim psychologists to Secular Western psychology” [“Müslüman psikologların Seküler Batı psikolojisine teslimiyetçi yaklaşımlarının neden olduğu zararlı hususlar”]	Makale	2008	At-Tajdid Journal, IIUM, Cilt 12, 23. sayı.
“The Islamization of psychology: Its ‘why’, its ‘what’, its ‘how’, and its ‘who’” [“Psikolojinin İslamileştirilmesi: ‘Neden’i, ‘ne’si, ‘nasıl’ı ve ‘kim’i”]	Makale	2009	<i>Psychology from an Islamic Perspective</i> içinde, editör Noraini Mohd Noor. IIUM Press.
“Comparative Study on the lives and contributions of Ibn Hindu and Abu Zayd I-Balkhi” [“İbn Hindû ve Ebû Zeyd el-Belhî’nin Hayatları ve Katkıları Üzerine Karşılaştırmalı Bir Çalışma”]	Makale	2010	The Great Books of Islamic Civilization, Muhammad Bin Hamad Centre for Muslim Contributions to Civilization, Katar.
“Why Western psychotherapy cannot be of real help to Muslim patients” [“Batı psikoterapisi neden Müslüman hastalara gerçek anlamda yardımcı olamıyor?”]	Makale	2012	The Sudanese Journal of Psychiatry, The Sudanese Association of Psychiatrists, Cilt 2, Sayı 2

<i>Abu Zayd al-Balkhi's Sustenance of the Soul: The Cognitive Behaviour Therapy of a Ninth Century Physician [Ebû Zeyd el-Belhi'de Nefsin Islahı: Dokuzuncu Yüzyılda Yaşamış Bir Hekimin Bilişsel Davranış Terapisi]</i>	Kitap	2013	International Institute of Islamic Thought (IIIT), Londra; Washington
Yayının Başlığı	Türü	Yılı	Yayıncı
"Innovative treatment of a rare exaggerated obsessive-compulsive reaction to smell" ["Kokuya karşı nadir görülen abartılı bir obsesif-kompulsif reaksiyona ilişkin yenilikçi bir tedavi"]	Makale	2013	ASEAN Journal of Psychiatry, Cilt 14.
"Emotional blasting: A psychotherapeutic technique invented by early Muslim physicians" ["Duyusal Patlatmalar: İlk Müslüman hekimler tarafından icat edilen bir psikoterapi tekniği"]	Makale	2014	The Sudanese Journal of Psychiatry, Cilt 4, Sayı 2.
"Psychological reflections on Ismail Al-Farouqi's life and contributions" ["İsmâil Fârûkî'nin yaşamı ve katkıları üzerine psikolojik düşünceler"]	Makale	2014	The American Journal of Islamic Social Sciences, Cilt 31, Sayı 2.
"Cognitive systematic desensitization: An innovative therapeutic technique with special reference to Muslim patients" ["Bilişsel sistematik duyarsızlaştırma: Müslüman hastalara uygulanan yenilikçi bir terapi tekniği"]	Makale	2014	The American Journal of Islamic Social Sciences, Cilt 31, Sayı 4.
<i>Cyber-counselling for Muslim Clients [Müslüman Danışanlar için Siber Danışmanlık]^[5]</i>	Kitap	2015	The Other Press, Kuala Lumpur
Yayının Başlığı	Türü	Yılı	Yayıncı

5 [Editörün notu: Eserin Türkçe tercümesi için bkz.: Malik Bedri, *Müslüman Bir Psikolog'tan Psiko-sosyal Çözümlemeler*, İstanbul: Mahya Yayıncılık, 2020.]

"Some issues concerning the Islamization of university curricula in Muslim countries" ["Müslüman ülkelerde üniversite müfredatlarının İslamileştirilmesine ilişkin bazı meseleler"]	Makale	2016	Attajdid Journal. the International Islamic University Press tarafından basılmıştır, Cilt 20, Sayı 39.
<i>Cultural Adaptation and Islamization of Psychology: A Book of Collected Papers</i> [Psikolojinin Kültürel Adaptasyonu ve İslamileştirilmesi: Toplu Makaleler]	Kitap	2017	Human Behaviour Academy, Manchester
<i>Dictionary Annafssany: Psychiatry and Psychology (Arabic, English and French Dictionary of psychiatric and psychological terms)</i> [Nefis Sözlüğü: Psikiyatri ve Psikoloji (Arapça, İngilizce ve Fransızca Psikiyatrik ve Psikolojik Terimler Sözlüğü)]	Kitap	2017	The Arab Federation of Psychiatry and the Arab Foundation of Psychological Sciences
<i>The Emotional Aspects of the Lives of the Prophets</i> [Peygamberlerin Hayatlarının Duygusal Boyutları]	Kitap	2021	International Institute of Islamic Thought, Washington
Yayının Başlığı	Türü	Yılı	Yayıncı
"Some issues concerning the Islamization of university curricula in Muslim countries" ["Müslüman ülkelerde üniversite müfredatlarının İslamileştirilmesine ilişkin bazı meseleler"]	Makale	2016	Attajdid Journal. the International Islamic University Press tarafından basılmıştır, Cilt 20, Sayı 39.
<i>Cultural Adaptation and Islamization of Psychology: A Book of Collected Papers</i> [Psikolojinin Kültürel Adaptasyonu ve İslamileştirilmesi: Toplu Makaleler]	Kitap	2017	Human Behaviour Academy, Manchester
<i>Dictionary Annafssany: Psychiatry and Psychology (Arabic, English and French Dictionary of psychiatric and psychological terms)</i> [Nefis Sözlüğü: Psikiyatri ve Psikoloji (Arapça, İngilizce ve Fransızca Psikiyatrik ve Psikolojik Terimler Sözlüğü)]	Kitap	2017	The Arab Federation of Psychiatry and the Arab Foundation of Psychological Sciences

<i>The Emotional Aspects of the Lives of the Prophets [Peygamberlerin Hayatlarının Duygusal Boyutları]</i>	Kitap	2021	International Institute of Islamic Thought, Washington
--	-------	------	--

Psikolojinin Yerileştirilmesi

Malik Bedri'nin psikoloji alanına yaptığı katkılarda odaklandığı ilk konu, Batı ülkelerinde ortaya çıkan bilimsel teori ve yaklaşımlardaki kültüre özgü varsayımların etkisidir. Sudan ve Sudan kültürüne yönelik kendi deneyimlerini ve erişimini vaka incelemesi olarak kullanmış ve böylece Batılı olmayan ülkelerdeki farklı düşünce ve var oluş biçimlerini örneklendirerek kültürel faktörlerin düşünceyi ve çıktılarını etkilediğini ortaya koymuştur. Bedri 1963'de yazdığı ilk makalesinde, Batı'nın kültürel ön kabullerinin sonuçlar üzerindeki etkisini görmezden gelen sözde "bilimsel ölçütler"e yönelik eleştirilerini dile getirmiştir. IQ testini ve IQ testinin yalnızca Batılılaşmış insanların resimlerini ve senaryolarını kullanmasını eleştirmekle kalmamış bunları Sudanlı çocukların resimleriyle değiştirerek ve soruları yerli insanların ortamına ve hassasiyetlerine göre uyarlayarak eleştirilerini uygulamaya dökmüştür.

Bedri çocuklara uygulanan çizim testini, 1966'da bu dönemdeki psikolojiyi yerileştirme çabalarının bir devamı olarak kültüre uygun hâle getirmek için yeniden yaratmıştır. Bu kapsamlı ve iyi araştırılmış çalışma Bedri'nin ilk kitabı olan *The Psychology of Arab Children's Drawings'de [Arap Çocukların Çizimlerinin Psikolojisi]* yayınlanmıştır. Kitap Sudanlı çocukların çizimlerinin bir incelemesi şeklinde başlamıştır ancak daha sonra Bedri araştırmasını genişleterek diğer Arap ülkelerindeki çocukları da dâhil etmiştir. Aynı yıl içerisinde, yerli kültürel atasözlerinin toplumun gidişatını nasıl etkilediğine dair yaptığı çalışmasına ait bir kitap da yayınlamıştır. Bedri durmaksızın bir araştırmayla meşgul olmuş, kültürel olguları inceleyerek psikoloji eğitimi ve eleştirel zihnini kullanmıştır. Örneğin, Sudanlı olmayan araştırmacılar Sudan'ın geleneksel kabile uygulaması olan el-butan'ı (düğünde damat töreni için insanların kırbaçlanması) sadistçe ve sorunlu olarak nitelendirmiştir.

Bedri onlara karşı çıkarak bu tür uygulamaların yanlış anlaşılmasının ve patolojik olarak yorumlanmasının önüne geçmek için bu uygulamaları kendi kültürel bağlamlarında anlamının önemini ortaya koymuştur. Bedri bu alanda yayınlar ve kamusal söylemler verdikçe Arap dünyasında ve uluslararası mecrada Batılı akademinin dışında kendi bakış açısını ve kendi sesini geliştirmesi ve uygulamasına yönelik talepler almaya başladı. Bedri 1971'de Riyad Üniversitesi Psikoloji Kliniği'ni kurdu ve İslami perspektiften bir psikoloji dersi için izlençe yazdı. Bu izlençe İmam Muhammed bin Suud İslam Üniversitesi'nde (IMSIU)

zorunlu müfredat olarak okutuldu. Bu dönemde Bedri ayrıca Dünya Sağlık Örgütü ile birlikte Etiyopya'da ve başka ülkelerde çalışmış, kaynak sıkıntısı çeken ülkeler için ruh sağlığı hizmetlerinin nasıl organize edilebileceğine dair bir kitap yayınlamıştır.

Bedri kendi ülkesi Sudan'ı çalışmalarının merkezinde tutmuştur ve geleneksel folklorik psikoterapi tedavileri hakkında yazmaya başlamıştır. 1972'de kültürel bir gelenek olan *zar*, yani muska, şifalı bitkiler, *rukiye* (Kur'an tilaveti) ve diğer psiko-ruhsal ilaçları kullanan geleneksel ruh şifası hakkında yaptığı araştırmayı belgeleyen "Customs, Traditions and Psychopathology" ["Âdetler, Gelenekler ve Psikopatoloji"] makalesini yayınlamıştır. Araştırması büyük ölçüde deneyseldir. Zamanının büyük çoğunluğunu veri toplamakla ve yerel Sudan toplulukları içerisinde kendi gözlemlerini yapmakla geçirmiştir. Bedri hastalıkların ve tedavilerin gerçek mi yoksa kültürel kurgular mı olduğunu öğrenmek için geleneksel şifacılarla zaman geçirmiş, deneyler yürütmüş ve hastalarla görüşmüştür.

Yerileştirme konusundaki çalışmalarına devam ederken Bedri'nin gelişen düşünceleri 1974'de yazılarının odağında bir değişimi yansıtır. Psikoloji ve psikoterapinin İslami kavramsallaştırmasına doğru gerçekleşen ilgi odağındaki bu dönüşüm hayatı boyunca yaptığı çalışmaların dönüm noktasıdır. 1977'de İngiliz Psikoloji Derneği'nin üyesi olarak yetkili psikolog oldu ve Hartum Üniversitesi Eğitim Fakültesi'ne profesör olarak atandı. Üniversitede ilk psikoloji bölümünü kurdu ve öğrencilere ders vermeye, onlara ilham olmaya yönelik tutkusunu keşfetti. Bedri'nin pedagojisi kendisine özgü ve güçlüydü; öğrencileri onun derslerini bilgiyi doğrudan kalbe ileten bir seruma benzetiyorlardı. Eğitim yaklaşımı, bilimsel bilgiye dair kendi arayışına öğrencileri de dahil etmek şeklindeydi. Düşünce süreçlerini onlarla paylaşır, eleştirel düşünce yeteneğini ve yenilikçi fikirlerini sergilerdi. Psikoloji teorilerini kendi inançları ve kültürel değerleriyle kıyaslayarak eleştirmeleri için onları cesaretlendirirdi.

Profesör Bedri öğrencilerini yalnızca ikincil kaynaklara bağlı kalmak yerine Freud'un orijinal eserlerini okumaları için teşvik etti. Öğrencilerin asıl kaynaklardan bilgi edinebilmeyi deneyimleyebilmelerine imkân sağlamak için yenilikçi yollar geliştirdi ve bunu Almanya ve İngiltere'den psikoloji alanında önde gelen bilim insanlarını ağırlayarak gerçekleştirdi. Bu ziyaretler çoğu ülkesinden ayrılma fırsatı elde edememiş Sudanlı öğrencilerin nitelikli psikologlardan doğrudan eğitim almalarını sağladı. Profesör Bedri öğrencilerine son derece sadıktı. Kendi yolculuk deneyimlerini hevesle anlatmakla kalmaz, seyahatlerinden öğrencileri için parasını kendi ödediği kitaplarla dönerdi.

Profesör Bedri müfredatını insan gelişimi, kişilik ve sosyal psikoloji gibi klasik, seküler psikoloji teorileriyle başlayacak şekilde tasarlamıştı. Ardından yerli ve İslami inançlarla uyumsuzluklarını göstererek bu teorileri eleştirirdi. Bölümün son yıllarına doğru öğrenciler kliniklerde staj yapıyordu. Profesör Bedri öğrencilerine eşlik ederek kendi uygulamalarında kullandığı metotları onlara bizzat öğretiyordu. Son yılda ise “İslam ve Psikoloji” adında bir ders vererek psikolojiye ilişkin İslami paradigmaya uygun, özgün, aşağıdan yukarıya bir yaklaşım sunuyordu. Profesör Bedri, öğrencilerini bu alanda yeni fikirler keşfetme ve geliştirme arayışına dahil ediyordu. İlgi çekici öğretim tarzı ve konuya olan samimi tutkusu bulaşıcıydı. Bedri’nin öğrencileri de onun İslami psikolojiye olan sevgisini taşıyor ve keşfettikleri yeni fikirleri hem yurttan hem de kampüste akranlarıyla aktif bir şekilde paylaşıyorlardı. Öğrenciler, Batı düşüncesi karşısında eleştirel düşünme becerilerini kullanma ve onun epistemolojik paradigmasını sorgulama konusunda diğer çalışma alanlarında (fen bilimleri ve sosyal bilgiler gibi) birbirlerine ders vermeye başlamışlardı. Bedri’nin öğrencileri, kampüsü onun tutkusu ve yaratıcılığıyla alev alan “elektrikli bir ortam” olarak tanımlıyordu.

Yerli Psikolojinin Küreselleşmesi

Bedri büyük bir üniversitede klinik psikoloji dersleri veriyor olmasına rağmen Sudan’da, yani Batı akademisinden tamamen farklı bir kültürel bağlamda oldukları gerçeğini vurgulamaktan asla kaçınmamıştır. Hatta, bilgiyi yerleştirmek ve onu kültürel açıdan anlamlı ve kabul edilebilir bir hâle getirmek konusunda son derece yetenekli olduğunu kanıtlamıştır. Yalnızca yerleştirilmiş psikolojiyi Sudan halkına sunmakla kalmamış, aynı zamanda bu bilgiyi psikoloji alanının geneline katkı sağlamak üzere uyguladı.

Bedri 1976’da uluslararası mecrada oldukça etkili olan iki makale yayınlamıştır: Biri alkol tedavisi üzerineyken diğeri ise psikolojinin İslamileştirilmesi üzerinedir. Alkol konusunu ele alırken İslami değerlere işaret etmiş ve alkolün toplumsal normlar ve hastalık salgınları üzerindeki etkisine odaklanmıştır; ileride bu konuyu AIDS kitabında daha derin ele alır. Bedri’nin eserlerindeki fikirleri ve görüşleri zamanının ana sorunlarıyla doğrudan ilişkiliydi ve dolayısıyla, Müslüman olmayan psikologlar için de faydalıydı. Özellikle uluslararası konferanslarda Batılı olmayan dünya hakkındaki bilgilerini paylaşarak Batılı meslektaşlarına yardımcı oluyordu. Bu dönemde araştırmacılar dinin ve maneviyatın klinik uygulamadaki rolünü keşfetmeye başlamışlardı. Bedri’nin görüşleri ve fikirleri bu araştırmacıların çalışmalarının geliştirilmesinde rol oynamıştır.

Neticede Bedri, Tanrı’ya güvenme ihtiyacına odaklanan manevi bir bakış açısıyla alkolizm tedavisi için 12 adım yaklaşımına katkıda bulunmuştur. Modernitenin rolü ve sorunları hakkındaki görüşleri, seküler alana yabancı olsa da

Şekil 1- Bedri'nin Ana Katkılarının Zaman Çizelgesi

DR. BEDRİ'NİN ANA KATKILARI

PSIKOLOJİNİN YERLİLEŞTİRİLMESİ	1966 . <i>Psychology of Arab Children's Drawings</i>'i yayınladı. . Kendi <i>sistematiik duyarsızlaştırma</i> versiyonunu geliştirdi. 1972 . Sudan'daki geleneksel folklorik psikoterapi tedavileri hakkında yazmaya başladı	1963 . İlk makalesini yayınladı. <i>"Impact of cultural deprivation on IQ tests"</i> 1971 . Riyad Üniversitesi Psikoloji Kliniği'ni kurdu.
YERLİ PSIKOLOJİNİN KÜRESELEŐMESİ	1977 . Hartum Üniversitesi'nde Profesörlük 1979 . <i>The Dilemma of Muslim Psychologists</i>'i yayınladı.	1976 . <i>"Lizard's Hole"</i> makalesini Indianapolis'de Association of Muslim Social Scientists'de sundu. . <i>"Islam and Alcoholism"</i> makalesini yayınladı
PSIKOLOJİNİN İSLAMİLEŞTİRİLMESİ	1992 . IIUM'a katıldı ve İslamileştirilmiş Psikoloji programını başlattı	1987 . <i>"Modern Psychology from an Islamic Perspective"</i>'i yayınladı. 1997 . IAMP'ı kurdu. <i>The Aids Crisis</i>'ı yayınladı.
İSLAMİ PSIKOLOJİNİN YERLİLEŞTİRİLMESİ	2000 . <i>Contemplation: An Islamic Psychospiritual Study</i>'yi yayınladı. 2007 . Pakistan'da Psikoloji bölümünü yönetmek üzere IIU'ye katıldı. 2017 . Psikoloji Profesörü olarak IZU'ya girdi. 2021 . <i>"The Emotional Aspects of the Lives of the Prophets"</i>'i yayınladı.	2003 . Sudan'da Shahid Zubair madalyasıyla ödüllendirildi. 2013 . <i>Abu Zayd Al Balkhi's Sustenance of the Soul</i>'u yayınladı. 2018 . IAIP'I kurdu.

zeki ve bilimsel olarak sağlam yaklaşımı nedeniyle iyi karşılanmıştır. Bu nedenle Bedri'nin yaklaşımı ve fikirleri İslam dünyasının çok ötesinde müfredatlarda ve terapi modellerinde yer almaya başlamıştır.

Psikolojinin İslamileştirilmesi

Psikolojinin İslamileştirilmesi, Bedri'nin psikolojinin yerleştirilmesiyle ilgili daha önceki çalışmalarıyla birlikte büyüyen bir ilgi alanı hâline geldi. Uzun yıllar boyunca her iki yolu da yan yana sürdürdü; bu yollardan ilki psikolojiyi kültür içinde bağlama oturtmaya odaklanırken, ikincisi İslam geleneğinin zenginliğini yansıtıyordu.

Batı akademisinde psikoloji eğitimi görmüş Arapça konuşan ve Müslüman bir Sudanlı olan Bedri, kendisinin inanç merkezli dünya görüşüyle dinî inancının altında yatan felsefi varsayımları reddetmesini gerektiren profesyonel kariyeri arasındaki sorunlu dikotominin farkındaydı. 1960'larda psikoloji alanına Freudyen teori hâkimdi. Freudyen teori de olumsuz bir din anlayışına sahipti ve insan ruhuna dair gerçeklikte Tanrı kavramını meşru bir unsur olarak kabul etmiyordu. Bedri, Kur'an ve Sünnete dayanan, özünde İslami bir psikoloji paradigmasını benimseyen kendi fikirlerini geliştirmeye başladı. Onun İngiltere'deki Batılı akademik eğitimi, İngilizce okuma ve yazma becerisi, kapsamlı seyahatleri ve uluslararası kariyeri, çalışmalarının İslami Psikoloji alanının gelişimini büyük ölçüde etkileyecek şekilde dünya çapında yaygınlaşmasını kolaylaştırdı.

Profesör Bedri, Ürdün Üniversitesi'nde 1963'te verdiği halka açık ilk konferansında Batılı bir çerçeve benimsemenin Müslüman hastalar ve uzmanlar için teşkil ettiği problemlere işaret etmiştir. Konferansa katılan Müslüman psikologlar bu iddialar karşısında öfkelenmiş ve psikolojinin dine yer açmayan saf bir bilim olduğunu savunmuşlardır. Bedri, gördükleri karşısında tehdit altında olan Müslüman dünyasındaki psikolog meslektaşları tarafından direnç ve öfkeyle karşılanmaya devam etmiştir. Onun fikirlerini, idealize ettikleri Batı akademisinde meşruiyet kazanmış Müslüman akademisyenlerin elde ettiği ilerlemelere ters düşen bir gerileme olarak değerlendirdiler. Bu sırada Batı psikolojisi alanında gerçekleşen gelişmelerse –Freudyen analizin düşüşü ve bilişsel terapilerin ortaya çıkışıyla birlikte– psikolojide inanç ve felsefenin kabulüne geri dönüşü içeriyordu. Bu durum, Profesör Bedri'nin Ürdün'deki ilk konferansından tam on yıl sonra, İslami psikolojinin eşsiz paradigmasına ilişkin mesajının takdir edilmesinin yolunu açmıştır. İronik bir şekilde, fikirleri ilk kez 1976 yılında Amerika Birleşik Devletleri'nde benimsenmiştir; Bedri, Indianapolis'teki Association of Islamic Social Scientists'in (İslami Sosyal Bilimciler Derneği)

yıllık konferansında “Muslim Psychologists in the Lizard’s Hole” başlıklı bir konuşma yapmıştır. Bu konuşmanın olumlu karşılanması, konferans tebliğini 1979’da *Müslüman Psikologların Çıkmazı* [*The Dilemma of Muslim Psychologists*] isimli bir kitaba dönüştürmesini sağlamıştır.^[6] Bu, İslami Psikolojinin bir alan olarak gelişiminde bir dönüm noktasıdır. Profesör Malik Bedri, Müslüman akademisyenler ve bilim insanları arasında seküler psikoloji paradigmasının körü körüne takip edilmesine karşı çıktığı için uluslararası alanda dikkat çeken ilk psikologdur.

1979 tarihli kitabında Bedri, Batılı psikolojinin İslami perspektifle çelişen unsurlar içerdiğini ve bu unsurlara karşı çıkılmadığı takdirde “zihnin sömürgeleceğini”, Müslüman psikologların Batı psikolojisinde yer alan İslami olmayan varsayımları ve teorileri körü körüne kabul etmeleri durumunda “kertenkele deliğinde” sıkışıp kalacaklarını savunur (1). Bedri modern psikoloji ekollerinin, insanların en öncelikli ihtiyaçlarını karşılamada başarısız olduğunu veya başarısızlığa mahkûm olduğunu iddia eder. Bu başarısızlık bu ekollerin temel yaklaşımlarındaki çok basit bir hatadan kaynaklanmaktadır; bu ekoller çarpıtılmış bir insan tasvirini besleyen “materyalist felsefi spekülasyonlar ve yalnızca teoride kalan ateist söylemlerle sınırlarını bulanıklaştırmaktadırlar” (23). Bedri, psikolojiyi ruhsal boyutundan koparmanın insanları yaşamdaki en temel ihtiyaçtan mahrum bırakmak anlamına geldiğini ileri sürer. Nitekim yaşamın çok önemli bir parçası dinî ve ruhanidir ve bu parça olmadan tüm varlığımız sığ ve anlamsız hâle gelir. Maneviyat bütün iyi oluşumuzun bir parçası olarak görülmeli ve ayrıştırılmamalıdır. O, bu önemli gerçeğin farkına vardığımızda “Yüce Koruyucu tarafından yaratılmış, bütüncül bir varlık, yani bozulmamış bir iç ve dış dünyaya” sahip olacağımızı ileri sürdü. *Müslüman Psikologların Çıkmazı* kitabında, Müslüman davranış bilimcilerin ideolojileri ve inançları konusunda mahcup olmaları gerektiğini defalarca vurgular. Müslüman psikologların “kertenkele deliğine düşme ve çıkma sürecinde” deneyimlemeleri muhtemel olan üç aşamadan söz eder (103): 1) tutulma evresi (psikolojiye seküler yaklaşımı kabul etmek ve din ve teolojiden arındırılmış ‘meşru bir bilim’ oldukları için çalışmalarıyla gurur duymak); 2) uzlaşma evresi (İslam ve psikolojik teori arasında mukayeseler yaparak bilişsel uyumsuzluklarını gidermeye çalışmak); ve 3) özgürleşme evresi (İslam ve modern psikolojinin temelde farklı olduğunun farkına varmak ve özgün bir İslami psikoloji paradigmasını benimsemek).^[7]

6 Malik Bedri, *The Dilemma of Muslim Psychologists* (Londra: MWH London, 1979). [Editörün notu: Eserin Türkçe çevirisi için bkz. Malik Bedri, *Müslüman Psikologların Çıkmazı* (İstanbul: Mahya Yayıncılık, 2025).]

7 A.g.e., 104.

Bedri Müslüman psikologların motivasyonlarını korudukları ve İslam'a sadık kaldıkları ve bu anlayışı besleyen deneyimler peşinde oldukları sürece gelişerek son aşama olan özgürlüğe ulaşabileceklerine inanmaktadır. *Müslüman Psikologların Çıkmazı* benzer şekilde hisseden ancak inançlarını henüz tam olarak ifade edememiş olan bir Müslüman nesli için çok etkili olmuştur. Batılı psikolojinin İslam inancı doğrultusunda eleştirel bir şekilde incelenmesini popüler hâle getirmiş ve genç Müslüman psikologları bariz olanı –Modern Batı psikolojisinin ruhunu kaybettiğini– açıkça söylemek konusunda cesaretlendirmiştir. Bedri *Müslüman Psikologların Çıkmazı*'nda İslami psikolojiyi modern zamanlarda yeniden canlandırmak adına bir hareketin kıvılcımını yakmıştır.

Profesör Bedri 1992'de Malezya'daki Uluslararası İslam Üniversitesi'nin (IIUM) kadrosuna katılmış ve İslami Psikoloji alanını geliştirerek dersler vermeye başlamıştır. Bu, onun psikoloji ve psikoterapiye yönelik manevi ve dinî temelli bir yaklaşıma dair düşünce ve katkılarındaki evrimin son aşamasının başlangıcı olmuştur. İslami ilimlerin kurulması ve İslam'ın Malezya toplumdaki kültürel konumu Bedri'nin fikirlerinin kök salması için uygun bir zemin sağlamıştır. IIUM'de 1977'de gerçekleştirilen bir konferansta İslam'ın psikoloji disiplinine entegre edilmesine yönelik artan bir heyecan bulunuyordu. Malezya'daki bu gelişmeler bilginin İslamileştirilmesine yönelik büyüyen bir hareketten doğmuştu. Dolayısıyla, Müslüman dünyada dinin psikoloji içinde benimsenmesi ve kabul edilmesinde çok fazla ilerleme katedilmiş olmakla birlikte, bu gelişmeler çoğunlukla, normalde seküler olan bir psikoloji paradigmasına İslami ilkelerin entegre edilmesiyle gerçekleşmiştir. Bu metot ne yazık ki Bedri'nin hedeflediği açık bir şekilde İslami olan paradigma değildi. Bu sırada Uluslararası Müslüman Psikologlar Derneği (IAMP; International Association of Muslim Psychologists) kuruldu ve Profesör Bedri ise ilk başkanı oldu. IAMP aracılığıyla Sudan, Endonezya ve Malezya gibi Müslüman dünyasındaki pek çok ülkede birden fazla konferans düzenlendi.

1997 yılı da Bedri'nin yazılarında ve yarattığı etkide bir dönüm noktasıydı. *The AIDS Crisis [AIDS Krizi]* isimli kitabının yayınlanmasıyla birlikte Bedri, yerli ve İslami çerçevelere ve ilkelere özgü olan akıl ve rasyonel düşüncüyü savunmanın, küresel sağlığın normalde seküler olan dünyasına neler sağlayabileceğini fark etmiştir.^[8] Böylece seküler halk sağlığı camiası onun sunduklarını dikkate aldığından, etkisi psikoloji alanının dışında bile küresel ölçekte gerçekten kabul görmeye başlamıştır. Fikirlerinin o dönemdeki AIDS salgını için geçerli bir neden ve çözüm sunduğu düşünülmüştür. Müslüman ülkelerde

8 Malik Bedri, *The AIDS Crisis: An Islamic Sociocultural Perspective* (Kuala Lumpur: ISTAC, 1997).

cinselliğe karşı uygulanan muhafazakâr ve yasaklayıcı yaklaşımın evlilik dışı cinsel ilişki oranını düşürmeye yardımcı olduğu ve bunun da enfeksiyon oranını azalttığı yönünde güçlü bir argüman ortaya koymuştur. Bedri, o dönemde çoğu bilim insanı ve akademisyen gibi temiz iğneler ve prezervatiflere vurgu yapmak yerine, İslami paradigmanın doğal düzen (*fıtra*) ve bilgelikle (*hikmet*) uyumlu bir sağlık sistemi sunduğunu ileri sürmüştür.

Bu Bedri'nin araştırmalarında bir başka dönüm noktasıydı. Zira önceden daha yerel meseleler üzerinde duruyordu. Meseleleri toplumsal düzeyde anlayabilmek için tüm bilgi ve deneyimlerini birleştirerek araştırmalarına makro bir perspektiften yaklaştığı ilk çalışması buydu. *The AIDS Crisis* bu meseleye İslami görüşün nasıl hizmet edebileceğine ilişkin soruları gündeme getirdi.^[9] Küresel çapta gerçekleştirilen diğer çalışmalar salgını mikro düzeylerde incelerken, Bedri'nin daha geniş bir sosyolojik bağlamdan bakan yaklaşımı devrim niteliğindeydi. Kitap, Bedri'nin sağlık, tıp bilimleri ve psikolojide olduğu kadar Kur'an ve Hadis bilimlerindeki derin bilgisini de yansıtmıştır. Kitap, hem tüm bilgisini ve dehasını kullanmasını sağlamış, hem de seküler bilim dünyasının onları nasıl eleştireceği konusunda endişelenmeden cesur fikirlerini ortaya çıkarmasına yardımcı olmuştur. Bu da onu kendi kişisel "özgürleşme" evresine ulaştırmıştır.^[10]

Yerli İslami Psikoloji

2000'lerin başında İslam ve psikoloji alanı giderek İslami bir psikoloji paradigması geliştirmeye doğru evrildi. Ancak Müslüman psikoloji ile İslamileştirilmiş psikoloji arasındaki ayrım gri bir alan olarak kaldı. Dünya henüz onunla birlikte ilerlemeye hazır olmasa da Bedri kariyerinin bu döneminde kendi eserlerinde bir özgürleşme evresine doğru ilerlemeye başlamıştı. Bu evre, eski Müslüman düşünürlerin '*ilmü'n-nefs*' kaynaklarını öne çıkarmaya ve geleneksel İslami maneviyat anlayışını kucaklamaya doğru bir dönüşümü de içeriyordu.

Bu dönüşüm en iyi Bedri'nin *Contemplation: An Islamic Psychospiritual Study* [*Tefekkür: İslami Psikospiritüel Bir Çalışma*] isimli kitabında görülmektedir. İlk kez 2000'de yayınlanan kitap hemen ardından pek çok dile çevrilmiştir.^[11] Bedri İslam'daki tefekkürü Batı psikolojisinde popülerleşmiş meditasyon

9 A.g.e.

10 Bkz. Bedri'nin tutulma, uzlaşma ve özgürleşme evreleri: *The Dilemma of Muslim Psychologists*, 103-104.

11 Malik Bedri, *Contemplation: An Islamic Psychospiritual Study* (Washington: Publications of the International Institute of Islamic Thought, 2000). [Editörün notu: Eserin Türkçe çevirisi için bkz. Malik Bedri, *Düşünme: Gözlemden Tanıklığa* (İstanbul: Mahya Yayıncılık, 2012).]

biçimlerinden ayırır. Popüler meditasyonun aslında Doğu dinlerinden alındığını ve bilinç durumlarını dönüştürmeyi hedeflediğini, İslam'daki tefekkürün ise “Kur'an'daki emirlerden çıkarıldığını ve Tanrı'nın evrenin yaratıcısı ve koruyucusu olduğuna dair derin bilgiyi sağlamayı hedeflediğini” (2) açıklar. Bedri, farklı psikoloji ekollerinin, insanların deneyimlediği içsel bilişsel düşünce ve duygularla başarılı bir şekilde başa çıkmadaki yetersizliğini gün ışığına çıkarır. Modern psikolojinin, insan hayatındaki rolüne dair artan kanıtlara rağmen, nefsi ihmal eden ve insanın manevi özünü görmezden gelen “bilimsel süreç” takıntısını eleştirmektedir. Bu kitabın Bedri'nin bir sonraki büyük çalışmasının da habercisi niteliğinde olan bir başka benzersiz özelliği, okuyucuya modern bilişsel bilimin başardığı şeylerin çoğunun Belhî, Gazzâlî, İbn Miskeveyh ve İbn Kayyim gibi erken dönem Müslüman düşünürler tarafından zaten bilindiğine işaret etmesidir. Bu düşünürler, bir kişinin “manevi idrak” durumuna ulaşmasına yardımcı olan ve daha sonra onu Tanrı'ya doğru çeken tefekkürün adımlarını ve faydalarını tanımlamışlardır. Bedri gerçek bir tefekkür sahibinin, evrendeki her şeyin Tanrı'ya teslim olduğunu fark edeceğini ve onlara nihai mutluluğu getirecek şeyin de bu algı olduğunu savunur.

Bedri'nin belki de en meşhur eserlerinden biri, dokuzuncu yüzyılda yaşamış Müslüman bir düşünürün ansiklopedik eseri üzerine yaptığı “*Abu Zayd Al-Balkhi's Sustenance of the Soul: The Cognitive Behavior Therapy of A Ninth Century Physician*” [*Ebü Zeyd el-Belhî'de Nefsin Islahı: Dokuzuncu Yüzyılda Yaşamış Bir Hekimin Bilişsel Davranış Terapisi*] isimli yarı tercüme ve şerhtir.^[12] Bedri'nin ifadesiyle Belhî “insanın iyi oluşu için fiziksel sağlık kadar ruhsal sağlığın da önemini fark etmede zamanının yüzyıllarca ilerisinde biridir ve oldukça modern fikirleri, yine modern kişisel gelişim kitabı tarzında ele almaktadır.” Belhî daha çok coğrafya alanına yaptığı katkılarıyla meşhur olmuş olsa da asıl başyapıtı olan *Mesâlihu'l-ebdân ve'l-enfüs* zamanının çok ötesinde tıbbi ve psikoterapik bilgiler ortaya koymuş ve ancak ölümünden on bir yüzyıldan fazla bir süre geçtikten sonra keşfedilebilmiştir. Bedri'ye göre Belhî muhtemelen zihinsel ve psikolojik bozuklukları, nevrozlar ve psikozları birbirinden net bir şekilde ayırabilen ilk hekimdir. Ayrıca, psikolojik bozuklukları oldukça modern bir biçimde sınıflandıran ilk kişidir. Belhî psikolojik rahatsızlıkları dört farklı türe ayırır: Korku ve panik (*el-haf ve'l-feza*); kızgınlık ve öfke (*el-gazab*); üzüntü ve depresyon (*el-hüzün ve'l-cezâ*); ve takıntılar (*el-vesvese*). Bedri bu tarihî yazmayı harfi harfine tercüme edip önemli dipnotlar ve yorumlar ekleyerek psikolojik hastalıkların

12 Ebü Zeyd el-Belhî & Malik Bedri, *Abu Zayd al-Balkhi's Sustenance of the Soul: The Cognitive Behaviour Therapy of a Ninth Century Physician*, (Londra; Washington: International Institute of Islamic Thought, 2013).

tedavisinde Belhî'nin kullandığı tedavilerle günümüzde Batılı psikologların kullandığı tedaviler arasında ilişkiler kurmuştur.

Bedri'nin Belhî'nin yazmasına yaptığı yarı tercümesi 2013'e kadar yayınlanmamıştır. Ancak yine de Bedri bu eseri bundan onlarca yıl önce keşfetmiştir. Zira, sık sık Belhî'nin eserinin –İstanbul Ayasofya Kütüphanesi'nde yüzyıllar boyunca dokunulmadan durmasının ardından– 1990'ların başında yeniden bulunmasıyla insan ruhunu anlamaya büyük ölçüde katkıda bulunan erken dönem İslam düşünürlerinin hazinelerini keşfetmeye yönelik bir ilgisinin uyanıdığından söz etmiştir. Bedri'nin bu konuya ilgisi bulaşıcıdır. Öğrencilerinin pek çoğu psikolojiye İslami bir pencereden bakabilmek için İslam düşünürlerinin asıl metinlerine dönmek konusunda ondan ilham almıştır. Günümüzde bu çalışmalar çeşitli tıp dergilerinde yer almakta ve meşhur yayınevleri tarafından basılmaktadır.^[13] Belhî'nin hastalıklara dair sınıflandırmalarına ve tedavilerine modern psikiyatrik bir gözle bakıldığında obsesif kompulsif bozukluğu (OKB) ve fobileri, bu keşiflerle tanınan modern Avrupalı psikiyatristlerden yaklaşık bin yıl önce doğru bir şekilde sınıflandırmış ve teşhis etmiş olduğu görülebilir ve bu Belhî'nin zamanının ötesindeki dehasını kanıtlamaktadır.^[14] Bedri, Müslümanların psikoloji alanına katkılarını bilerek ya da bilmeyerek dışarıda bırakan seküler eğitimlerinde kendilerine öğretilen anlatıyı yeniden yazmaları için bir nesil Müslüman ruh sağlığı uzmanlarına ilham kaynağı olmuştur.^[15] O daima klasik İslami ilimlere başvurmak, öğrendiklerini körü körüne kabul

13 Örneğin bkz. Amber Haque, “Psychology from Islamic Perspective: Contributions of Early Muslim Scholars and Challenges to Contemporary Muslim Psychologists”, *Journal of Religion and Health* 43, no. 4 (2004): 357-377; R. Awaad, A. Mohammad, K. Elzamzamy, S. Fereydooni, ve M. Gamar, “Mental Health in the Islamic Golden Era: The Historical Roots of Modern Psychiatry”, *Islamophobia and Psychiatry: Recognition, Prevention and Treatment* içinde, ed. H.S. Moffic, J. Peteet, A. Hankir, ve R. Awaad (İsviçre: Springer International Publishing, 2019); ve R. Awaad, D. Elsayed, S. Ali, ve A. Abid, “Islamic Psychology: A Portrait of Its Historical Origins and Contributions”, *Applying Islamic Principles to Clinical Mental Health Care: Introducing Traditional Islamically Integrated Psychotherapy* içinde, ed. H. Keshavarzi, F. Khan, B. Ali, ve R. Awaad (Oxford: Routledge, 2020).

14 Rania Awaad & Sara Ali, “A Modern Conceptualization of Phobia in al-Balkhi's 9th Century Treatise: Sustenance of the Body and Soul”, *Journal of Anxiety Disorders* 37 (2016): 89-93 ve “Obsessional Disorders in al-Balkhi's 9th Century Treatise: Sustenance of the Body and Soul”, *Journal of Affective Disorders* 180 (2015): 185-189.

15 Örneğin bkz. Rasjid Skinner, “Traditions, Paradigms and Basic Concepts in Islamic Psychology”, *Journal of Religion and Health* 58 (2019): 1087-1094; H. Keshavarzi, F. Khan, B. Ali, ve R. Awaad, *Applying Islamic Principles to Clinical Mental Health Care: Introducing Traditional Islamically Integrated Psychotherapy* (Oxford: Routledge, 2020); ve Abdallah Rothman, *Developing a Model of Islamic Psychology and Psychotherapy: Islamic Theology and Contemporary Understandings of Psychology* (Londra: Routledge, 2021).

etmemek ve gördükleri Batılı eğitimi kendi İslam gelenekleriyle karşılaştırarak değerlendirmeye tabi tutmak konusunda Müslüman ruh sağlığı uzmanlarını cesaretlendiren yol gösterici biri olarak hatırlanacaktır.

İslami psikoloji alanına yönelik artan ilgi ve araştırmalar 2017’de Uluslararası İslami Psikoloji Derneği’nin (IAIP; International Association of Islamic Psychology) kurulmasıyla sonuçlanmıştır.

Bedri IAIP’i Müslüman psikologlar için “özgürleşme evresi” adını verdiği bir sonraki ve son aşama olarak kurmuştur.^[16] IAIP için öngördüğü vizyon, İslami psikoloji için Kur’an ve Sünnet’teki ontolojik kabullere ve öğretilere dayanan kapsamlı bir teori ve uygulama inşa eden alanın İslami bir paradigma üzerinde sağlam bir şekilde durabilmesiydi. Kurum bugün de küresel İslami psikoloji hareketinin tam teşekküllü bir disiplin hâline gelmesini sağlayan bir platform ve birleştirici bir araç olmayı hedeflemektedir. Buna araştırmaların yapılması, yayınların yaygınlaştırılması, uzmanların ve kurumların eğitimi ve sertifikalandırılması da dâhildir. IAIP, alanın uluslararası ölçekte gelişimi için hayati önem taşımaktadır; teori ve pratiğin İslami geleneğe dayandırılmasını ve ulemanın (İslam âlimleri) birleşmiş, bütüncül bir tedavi sunmak amacıyla klinik psikologlarla birlikte çalışmasını sağlamak için düzenleyici bir organ olarak varlığını sürdürmektedir.

Bedri’nin 2021’deki vefatından birkaç ay önce tamamlayabildiği son kitabı *The Emotional Aspects in the Lives of the Prophets* [Peygamberlerin Hayatlarının Duygusal Boyutları] ise düşüncesinin bütünlüğünün ve evriminin somutlaşmış hâlidir.^[17] Başlangıçta yalnızca Hz. Muhammed’in (s.a.v.) duygusal hayatına odaklanan bir kitap olmasını hedeflerken eseri tüm peygamberleri içerecek şekilde genişletmeye karar vermiştir. Kitapta Kur’an örneklerini kullanarak nebevi kıssaların duygusal boyutlarını keşfetmeye çalışır ve kendi duygusal deneyimlerimize ve karşılaştığımız zorluklara nasıl yaklaşacağımız konusunda ilham verir.

Kitabın ikinci yarısında Bedri peygamberlerin duygusal zorluklar karşısındaki dirayetleri ve bunun onları ilgili görevlere nasıl hazırladığı üzerinde durur. Fitrat bağlamında kalıtımın (doğa) ve çevrenin (yetiştirme) etkisini ve her insanın temiz olarak doğduğu, farklı durumların ise yetiştirilme tarzlarından meydana geldiği iddiasını inceler. Ayrıca dört tür duygusal deneyimden ve beş

16 Bkz. Bedri’nin tutulma, uzlaşma ve özgürleşme evreleri: *The Dilemma of Muslim Psychologists*, 103-104.

17 Malik Bedri, *The Emotional Aspects of the Lives of the Prophets* (Washington: International Institute of Islamic Thought, 2021).

tür duygudan söz eder. Kitap nebevi kıssalardaki ibretleri inceleyerek pratik bilgiler çıkarır.

Hayatının sonlarına doğru Profesör Bedri, Arap dünyası için çağımızın başlıca tehlikeleri olarak gördüğü şeylere karşı küresel bir strateji tasarlıyordu. Bu girişim manevi açılımlara ilişkin kişisel deneyimlerini ve İslami manevi uygulamalara yönelik derin sadakatini yansıtıyordu. Bedri son yıllarında klinik uzmanlara sürekli “maneviyatı terapilerine taşımayı” ve “Peygamberi örnek alarak kendilerine ‘O olsaydı ne yapardı?’ diye sormalarını” öğütüyordu.^[18] Bedri'nin yaşam boyunca ortaya koyduğu çalışmalar (1) İslam geleneğinde bulunan psikoloji alanındaki engin bilgi kaynaklarını keşfetmemiz ve (2) kendi köklerimizi insan deneyiminin manevi gerçekliğine dayandırmamız için bizleri cesaretlendirmektedir.

Sonuç

Profesör Malik Bedri İslami psikoloji alanının küresel mecradaki gelişimini hızlandıran bir isimdi. Dünya seyahatleri geniş bir kitleye ulaşmasını sağlamasına rağmen hiç ziyaret etmediği ülkelerde dahi tanınıyordu. Çalışmalarının etkisi dünya çapında yankılanarak İslam ve psikoloji hakkındaki söylemlere ve insanlığa ilişkin genel ahlaki ve manevi bakış açısına dikkat çekti. Karmaşık psikoloji kavramlarını tüm kültürler ve nesiller için ulaşılabilir hâle getirmedeki üstün yeteneği pek çok kişinin hayatını değiştirdi.

Profesör Malik Bedri'nin seçkin katkıları olmaksızın İslami psikoloji söylemlerinin ve Müslüman Ruh Sağlığı'nın bugün ne durumda olacağını düşünmek oldukça zordur. İslami psikolojinin önemini ortaya koymada takındığı sağlam duruşu, psikolojiye yönelik yerli yaklaşımlara verdiği önem, mükemmel ahlaki ve kişisel nitelikleri, şefkatli ve tutkulu eğitimciliği, terapistliği ve rehberliği gelecek nesiller için bıraktığı mirasıdır. Mirası ömür boyu süren bir hizmet üzerine kurulmuştur. Bu mirasla Profesör Malik Bedri 20. ve 21. yüzyılın en etkili Müslüman entelektüel düşünür ve reformcularından biri olarak hatırlanacaktır.

18 Malik Bedri, Uluslararası İslami Psikoloji Derneği (IAIP) Sertifika Kursu Videosu.